

Fehér Ildikó

Néhány Assisiből származó falkép a Szépművészeti Múzeum gyűjteményében

A budapesti Szépművészeti Múzeum itáliai freskógyűjteménye gazdagságában más európai gyűjteményekkel összehasonlítva az elsők között szerepel. Éppen ezért meglepő, hogy az esetenként több darabból álló festménysorozatokkal a szakirodalom az utóbbi évekig szinte egyáltalán nem foglalkozott. Mellőzött-ségükhöz a néha igen töredékes állapotukon kívül az is hozzájárulhatott, hogy a legtöbb darab felületét borító szennyeződés eltávolítására és a képek restaurálására csak az utóbbi évtizedekben került sor. A falképgyűjtemény nagy része nem a középkori és a reneszánsz Itália vezető mestereinek munkái, ami Pulszky Károly vásárlási koncepcióját tükrözi, ugyanis számára ekkor nem az egyes művek kiemelkedő minősége volt a legfontosabb szempont.¹ A gyűjtemény kutatását alapvetően megnehezíti, hogy az 1894–95-ös években Olaszországból ládákban Budapestre küldött freskók származására, eredeti épületükre vonatkozó adatok csak ritkán maradtak fenn. A legtöbb esetben mindössze a vételár, a vásárlás idejének és a műkereskedő nevének megemlékezésével kerültek be ezek a művek a múzeum leltárkönyveibe, sajnos az eredetükre való utalás nélkül.

Az utóbbi évek kutatásainak köszönhetően – elsősorban levéltári dokumentumok, publikálatlan Pulszky-iratok adatainak felhasználásával – Umbria több városában is sikerült megtalálni azt a templomot, homlokzatot, terméskőből épített falat, amelyről egykor leválasztották a Budapestre került műveket.² Ez a fajta művészettörténeti kutatás a kezdetét jelentheti annak a folyamatnak, amely során esetleg idővel közelebb juthatunk egy-egy több négyzetméteres falkép eredeti funkciójának megértéséhez, elképzeléseink lehetnek megfestésének körülményeiről, esetleg ikonográfiai kontextusáról. Nyilvánvaló, hogy a vásárolt freskók eredete Pulszky számára sem volt mellékes. Amennyiben a műkereskedő erre vonatkozóan valamiféle információval rendelkezett, azt feljegyezte valamilyen módon: például a miniszterhez írt leveleiben a falképek felsorolása mellett több esetben is megjelölte azok származási helyét vagy egyszerűen rávéste ceruzával a templom nevét a képek vakkereteire. Ily módon számunkra forrásértékű dokumentum az az 1893-ban Csáky Albinhoz, az akkori Közoktatásügyi és Vallási miniszterhez írt levele, amelyből kiderül, hogy a múzeum gyűjteményében lévő, töredékes Keresztrefeszítés (1. kép) jelenet és a tondóban ábrázolt Áldó Krisztus freskókat egykor az Assisiben lévő Szent Katalin kórház homlokzatáról választották le.³ „Mindkét falkép Assisiben a Szt. Katalinhoz címzett kórháznak homlokzatát díszítette, amely az utóbbi időkben kijavítottván a falfestéseknek egy nagy része áldozatul esett, illetőleg a fal lebontása előtt levágtak és vászonra átvittek. Áruk: 400 lira.”⁴ Az ármegjelölés mel-

lett a levél margóján rövid átváltást találunk: a vételár 180 forintnak felel meg. Pulszky a hivatalos miniszteri engedély érkezése előtt két hónappal, 1893. november 20-án már megvásárolta a freskókat Mariano Rocchi műkereskedőtől, majd Budapestre szállíttatta azokat.⁵ A freskókat Peregriny János 1914-ben írt, a Szépművészeti Múzeum festményeit tartalmazó leltárában megadott adatok alapján tudjuk egyértelműen azonosítani a múzeum gyűjteményében ma is megtalálható művekkel.⁶ A tondóban megfestett, könyvet tartó figura ikonográfiai azonosítását Peregriny „Krisztus képe”-re módosította, ehhez külön lábjegyzetet is írt: „E mű az 1894 aug. 19-i jegyzőkönyvben előforduló „Apostolfej” helyett fogadtatott el.”⁷ Sajnos azonban Peregriny már nem említi meg sem a freskók származási helyét, sem a két darab összetartozását, így ezek az adatok kimaradtak a múzeum itáliai freskóival foglalkozó későbbi katalógusokból is. Pigler Andor sem ismerte már a freskók eredetét, sem összetartozásukat.⁸ A freskótöredékek a vásárlás után bekerültek a múzeum raktáraiba, és 1980-ig elkerülték az itáliai művészettel foglalkozó kutatók figyelmét. Ebben az évben jelent meg az umbriai művészet két szakértőjének, Filippo Todininek és Bruno Zanardinak a munkája, a Pinacoteca Comunale di Assisi katalógusa, amelyben a Keresztrefeszítés freskót stílusa alapján az assisi festészet egy külföldre került emlékeként sorol-



1. kép. Keresztrefeszítés. Freskó. Budapest, Szépművészeti Múzeum. Ltsz.: 1067. 190x90 cm. 1340-es évek. Fotó: Józsa Dénes

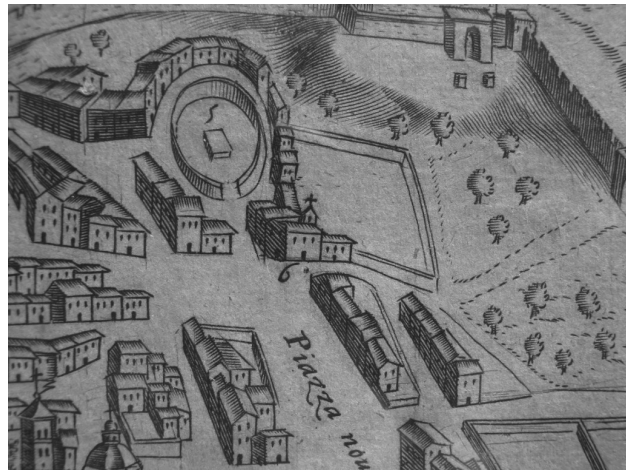
ták fel. A kép festője szerintük az a Trecento második évtizedében működő festő, akit egy jól körülhatárolt műtárgycsoport alapján Maestro di San Crispinonak neveztek el.⁹ A festőre hatással voltak az assisi San Francesco székesegyház alsó templomának freskói. A Budapestre került kép erős töredékessége ellenére nyilvánvaló kapcsolatot mutat Puccio Capanna Keresztrefeszítés freskójával a székesegyház káptalani termében. Hasonló elrendezésű Keresztrefeszítés kompozíciót találunk más kortárs falképen is. Így Puccio Capanna festményét használta fel például egy ismeretlen spoletói festő is, műve töredékesen a Spoleto közelében fekvő Costa di Ocenelli San Girolamo templomában látható. Ezen a képen a keresztrefeszített Krisztus és a repülő angyalok megfestése különbözik a budapesti festménytől, azonban nyilvánvalóan mindkét freskó azonos előkép alapján készült.

Erős töredékessége miatt nem egyértelmű, hogy eredetileg hány figurából állt a budapesti Keresztrefeszítés falkép. Feltételezhető, hogy a bal oldalon szereplő, kelyhet tartó angyalnak meg volt a jobb oldali párja. Valószínű, hogy a festő csak Mária és Szent Ferenc alakját vette át Puccio Capanna kompozíciójáról a kereszt mellett álló figurák közül, és eredetileg is három fő alakból állt a kép. Ugyanis nem ez volt az egyetlen kórházhomlokzat Assisiben és környékén, amelyet háromalakos Keresztrefeszítés freskó díszített. Domenico Bruschelli 1821-ben kiadott műemlék-kalauzából ismerjük az Assisitől néhány kilométerre fekvő, Santa Maria degli Angeli mellett található kórház, „piccolo ospedale,” homlokzatáról készült rajzot. A rajzon jól látható, hogy a Keresztrefeszítés jelenetét a főbejárat fölé, a homlokzat közepére festették, a kereszt mellett csak egy-egy figura áll.¹⁰ Elképzelhető, hogy a Budapesten őrzött Keresztrefeszítés falkép hasonló módon díszítette a Szent Katalin templom melletti kórház homlokzatát.

Az Assisiban található Szent Katalinról elnevezett kolostorról az első írásos dokumentum 1259-ből maradt fenn.¹¹ Ebben az időben a Szent Katalin kolostor egyike volt annak a tíz bencés kolostornak, amelyek



2. kép. Az egykori Szent Katalin templom és kolostor homlokzata. Assisi. Fotó: Fehér Ildikó



3. kép. Giacomo Lauro: Assisi città patria di S. Francesco – részlet. Tollrajz. 16. század vége. Fotó: Fehér Ildikó

Assisiben a 13. század első felében működtek.¹² Megalapításakor az épület a városfalakon kívül állt, a Picaria-hegy lábánál. 1278-ban a kolostort a városhoz közelebb, a Porta Perlaxii közelébe költöztették, amely terület a régi leírásokban „platea Mercati” vagy „platea nova Mercati” elnevezéssel szerepel.¹³

A Szent Katalin kolostor eredeti falai nagyrészt ma is állnak, bár gyakran átépítették az épületet az évszázadok folyamán (2. kép). A máig működő templom megőrizte középkori homlokzatát és belső falait. A kolostoron és a templomon jelentős változtatások a 16. század végén történtek, amikor erre a területre költözött át a város egy másik középkori eredetű testvérsége, a Szent János és a Szent Antal konfraternitás.¹⁴ A 17. századtól az ezen a helyen működő intézmény már mindhárom szent nevét viselte, így a dokumentumokban is Szent János, Szent Antal és Szent Katalin konfraternitás temploma- és kolostoraként jelölik az épületeket.¹⁵ Azonban az évszázadok folyamán a névhasználat leegyszerűsödött és a 19. század elején Szent Katalin konfraternitásra rövidült. Így a kórház is – Pulszky vásárlása idejében – a Szent Katalin kórház nevet viselte. A névhasználatban bekövetkezett változást Francesco Antonio Frondini (1759–1841) történész kiadatlan kéziratából tudjuk meg: „Ospedale di S. Antonio Abate, detto Ospedale nuovo di S. Giacomo di Galizia eretto dalla Compagnia che visitò la di lui Chiesa nel 14(22), come in detto catasto del 1354. L’ospedale della Confraternita di Santa Caterina, che per tre giorni da alloggio ai Pellegrini poveri.”¹⁶

A Szent Katalin templom körüli terület értelmezésében sokat segít Giacomo Lauro 16. század végén készült rajza.¹⁷ Az Assisi későbbi városábrázolásainak is alapjául szolgáló térképen a 6-os szám jelzi a Szent Katalin templomot (Catherina Frater di S. Antonio) a Piazza Nován (3. kép). A templom mellett két épület szerepel, ezek közül nagy valószínűséggel az alacsonyabb volt az ospedale, azaz a kórház.

Assisiben a 14. században mindegyik konfraternitáshoz tartozott kórház is. Mint más itáliai városban, ebben az időben Assisiben is a konfraternitások által

fenntartott kis méretű kórházak (v. ispotályok) leginkább szállásul szolgáltak a zarándokok számára. Inkább karitatív egyházi és nem gyógyászati funkciót töltöttek be.¹⁸ 1324 és 1330 között összesen nyolc ilyen intézmény működött a városban.¹⁹

A középkorban a Szent Katalin templom belső falait is freskók díszítették, köztük a Szent Katalin mártíromsága jelenettel és más női szentek ábrázolásaival. Ezeknek a freskóknak a nagy részét Domenico Brizi restaurátor választotta le a falról a 19. század végén és ma az Assisi képtár gyűjteményében találhatóak.²⁰ Az egykor a templom belső terét díszítő freskóknak egy csoportja szoros stíluskapcsolatot mutat a budapesti töredékekkel. Szembetűnő ez a stílusbeli hasonlóság a Szent István figuráját megjelenítő képpel a 14. század közepéről, vagy azon női szentek alakjaival, melyek Pace di Bartolo nevéhez köthetőek.²¹

Mindezeket figyelembe véve a Budapestre került Keresztrefeszítés töredéket stílusa alapján az 1340-es évekre datálhatjuk, kiemelkedő emléke a helyi festők Puccio Capanna-féle generációjának. Nyilvánvalóan más kéz festette a tondóban megjelenített Áldó Krisztust, ami a források szerint ugyanerről az épületről származik. Ez a mű szerényebb tehetségű mester munkája az 1300-as évek második feléből.²²

Nem Mariano Rocchi volt az egyetlen műkereskedő, akinek segítségével Pulszky Károly Szent Ferenc városából származó középkori falképekhez juthatott. A város első fotográfusaként ismert Paolo Lunghi is aktív résztvevője volt a 19. század végi itáliai műkereskedelemnek.²³ Pulszky valószínűleg 1894. augusztus 21-én vásárolt tőle először nagy összegben fotókat és

falról leválasztott freskókat.²⁴

A következő nyáron, 1895 július 26-án a budapesti múzeum vezetője Assisiben ismét felkereste Lunghi üzletét a via Principe di Napoli (ma: via San Francesco) és a Piazza Superiore di San Francesco sarkán, ezúttal 14 tétel szerepelt a vásárlási listán, elsősorban falképek.²⁵ A számlán egy tételként és egy összegért, 2000 líráért feltüntetve találunk három darab freskót. A vásárlással kapcsolatos későbbi dokumentumokból egyértelműen kiderül, hogy a Szent Bertalan, Szent Ferenc stigmatizációja (4. kép) és a Szent Egyed életéből vett jelenet falképek kerültek ily módon a budapesti múzeum tulajdonába.²⁶ Paolo Lunghi fontos információval is szolgálhatott a művek származásával kapcsolatban, amit Pulszky ceruzával írt fel mindhárom kép vakkeretére: „Assisi St Crispinus konfraternitásból, Giotto tanítványa.” A San Crispino testvérület egykori épületei Assisiben a mai Via San Agnese 11 számú telken és annak közvetlen környezetében álltak. A konfraternitás kápolnáját az évszázadok folyamán teljesen átépítették: ma egy szálloda és egy magánház működik a középkori falak között. A Budapestre került freskók eredeti elhelyezkedését, egymáshoz való kapcsolatukat ma már nem tudjuk rekonstruálni. Az épületegyüttes középkori díszítéséből egyedül a kapu feletti fülkébe festett freskó maradt meg eredeti helyén.

További tizenegy tétel szerepel azon a számlán, amelyet Paolo Lunghi 1895 július 26-án állított ki Pulszky számára. A listán a San Crispino templomból származó képeket követő műtárgy a Mária a gyermekkel és öt konfraternitással című kép, amelyen a konfraternitás tagjai flagelláns szerzetesekként szerepelnek.²⁷ Egyelőre nincsenek adataink arról, hogy ez a freskó honnan került Lunghi műkereskedésébe. Nem a San Crispino volt az egyetlen konfraternitás, amely festészeti dekorációinak eladásában Paolo Lunghi közreműködött: például a Szent István konfraternitás priorjától 1894 szeptember 14-én kért engedélyt néhány, az épület belsejét díszítő falkép eladására.²⁸ Sajnos a prior választását nem ismerjük, éppen ezért nem zárhatjuk ki, hogy a Confraternita di Santo Stefano freskóiból is került néhány Paolo Lunghi üzletébe és Pulszky 1895 júliusában éppen ezekből is vásárolt.²⁹ Talán érdemes röviden végiggondolni, hogy éppen a Via San Agnese 11 területén lévő épületek középkori falai között működött a 14-től a 18. századig Assisi legnagyobb és valószínűleg legrégebbi flagelláns testvérülete. A Santa Maria Maggiore vagy del Vescovado templom konfraternitása, a Fraternita dei Disciplinati, vagy Flagellánsok fraternitásának volt itt a középkorban a székhelye, a San Crispino konfraternitás csak viszonylag későn, 1772-ben költözött ide.³⁰ Nem zárhatjuk ki, hogy a Máriát körülvevő flagelláns szerzetesek a Santa Maria Maggiore vagy del Vescovado konfraternitás emlékét őrzik a budapesti képen.

Mindezzel csak jelezni szeretnénk, hogy Pulszky Károly umbriai freskóvásárlásainak művészettörténeti feldolgozása és méltó értékelése még várat magára. A feladat fontosságát jelzi, hogy olyan — több esetben a



4. kép. Szent Ferenc stigmatizációja. Freskó. Budapest, Szépművészeti Múzeum. Ltsz.: 1299. 215x175 cm. 14. század közepe. Fotó: Józsa Dénes

hazai és a külföldi kutatás számára teljesen ismeretlen, publikálatlan – középkori falképekről van szó, melyek szerves részei a 14–15. századi Assisi és környéke művészettörténetének.

Jegyzetek

- 1 „...A megveendő képek meghatározásánál főleg két szempontból indultam ki: hogy az illető művek a képtárban jelenleg őrzött sorozatoknak egyes hiányait pótolják, és pedig lehetőleg úgy, hogy vagy oly művészirány legyen általuk képviselve, amelyből mindeddig képtárunkban példány vagy egyáltalán nincs vagy nem megfelelő jelentőségű... Az egyes képeknél arra is figyelemmel vagyok, hogy a kép tárgya és az ábrázolás módja lehetőleg olyan legyen, amely a képtárunkban meglevő más műveket kiegészítse, vagy azokkal bizonyos összefüggésben álljon. / A másik és sajnos, a legtöbb esetben a legmérvadóbb szempont az, hogy az illető képek nemcsak lehetőleg jutányosak, de egyszersmind lehetőleg tulajdonképpen értékükön alul legyenek megszerezhetőek.” Pulszky Károly levele Csáky Albin Közoktatásügyi és Vallási miniszterhez. Szépművészeti Múzeum, Írattár, 1893. (sorszám megjelölés nélkül). Pulszky itáliai falképvásárlásairól: MRAVIK László–SZIGETHI Ágnes: *Festményvásárlások az Országos Képtár és a Szépművészeti Múzeum részére*. In: *Pulszky Károly in memoriam*. Szépművészeti Múzeum. Szerk. MRAVIK László. Budapest, 1988. 82–112.
- 2 MANCINI, Francesco F.: *La formazione di Benedetto Bonfigli (e alcune considerazioni sulla pittura tardogotica a Perugia)*. In: *Benedetto Bonfigli e il suo tempo*. Atti del convegno, Perugia. 21–22 febbraio 1997, Perugia, 1998. 59–74. PAGNOTTA, Laura: *Una chiesa per cinque affreschi*. In: *Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts*, (100.) 2004. 41–51.; FEHÉR, Ildikó: *Frescoes now in Budapest from the Confraternity of San Crispino in Assisi*. In: *Arte Cristiana*, XCVI. (2008) 181–190.
- 3 Keresztrefeszítés: ltsz.1067, 190x90 cm; Áldó Krisztus: ltsz. 1478, 45,5x44 cm.
- 4 Szépművészeti Múzeum, Írattár, 1893. (sorszám megjelölés nélkül), a vásárlást a miniszter 1894. január 5-én kelt válaszlevelében engedélyezte. Szépművészeti Múzeum, Írattár, 1893. 58, 693.
- 5 1894. augusztus 19-én a képek már Budapesten voltak, amit az ekkor felvett jegyzőkönyv tanúsít. Szépművészeti Múzeum, Írattár, 1894. augusztus 19. 177.
- 6 PEREGRINY János: *Az Országos Szépművészeti Múzeum Állagai*. III., Új szerzemények. 1^ofüz., Budapest, 1914. 821, 665, 684, 821.
- 7 PEREGRINY, 1914. 684.
- 8 A *Keresztrefeszítést* a 15. század elejéről származó umbriai műnek tartja, az Áldó Krisztust 15. századi toszkán freskótöredékként írja le. PIGLER, Andor: *Katalog der Galerie Alter Meister*. Budapest, 1967. 705, 713–714.; Tátrai Vilmos átvette Pigler Andor korábbi meghatározásait avval a kivétellel, hogy a *Keresztrefeszítés* jelenetet korábbra, a 14. század első harmadára datálta. TÁTRAI Vilmos szerk. *Museum of Fine Arts Budapest. Old Masters' Gallery. A Summary Catalogue of Italian, French, Spanish and Greek Paintings*. Budapest, 1991. 120. 121.
- 9 TODINI, Filippo–ZANARDI, Bruno: *La Pinacoteca Comunale di Assisi: Catalogo dei dipinti*. Firenze, 1980. 45. Ezt az attribúciót később Elvio LUNGHI is átvette: *Maestro di San Crispino*. In: *La pittura in Italia. Il Duecento e il Trecento*. vol. 2. szerk. Enrico CASTELNUOVO. Milano, 1986. 624.
- 10 BRUSCHELLI, Domenico: *Assisi città serafica e santuari che la decorano ad istruzione e guida dei forestieri che vi concorrono*. Roma, 1821. tav. XXII.
- 11 „dominabus S. Caterine de Picaio” FORTINI, Arnaldo: *Nova Vita di San Francesco*. III, Assisi, 1959. 52.; Arch. Sacro Convento Assisi, str. I. 34r.
- 12 BIGARONI, Marino: *I monasteri benedettini femminili di S. Paolo delle Abbadesse, di S. Apollinare in Assisi e S. Maria del Paradiso prima del Concilio di Trento*. In: *Aspetti di vita benedettina nella storia di Assisi*. Atti del convegno 12–13 Settembre 1980. Atti Accademia Properziana del Subasio Serie VI, N. 5, Assisi, 1981, 171–232.
- 13 Arch. Sacro Convento Assisi, str. 5, 5r. A Szent Katalinról elnevezett női kolostort ebben az időben a „rossz erkölcsű” vagy „rossz életű” hölgyek lakták. („per mala vita”); Archivio di San Rufino, A. P. TINI: *Appunti storici*. vol. 1, 744.
- 14 GASPERINI, Mario–SENSI, Fabrizio: *Monastero di S. Caterina – Assisi*. In: *Aspetti di vita benedettina nella storia di Assisi*. Atti del convegno 12–13 Settembre 1980, Atti Accademia Properziana del Subasio, serie VI – n. 5. Assisi, 1981, 269.
- 15 CRISTOFANI, Antonio: *Storie di Assisi*. Assisi, 1902. 402.
- 16 Archivio Capitolare di S. Rufino (ASR) arm. 7, pal. 1, b. II, fasc. 22. Köszönettel tartozom Prof. Francesco Santuccinak, a San Rufino székesegyház levéltárosának, aki segített megismerni Assisi középkori kórházépületeinek történetét.
- 17 GROHMANN, Alberto: *Le città nella storia d'Italia. Assisi*. Roma, 1989. 56. kép.
- 18 BLACK, Christopher F.: *Italian confraternities in the sixteenth century*. Cambridge, 1989. 184; SANTUCCI, Francesco: *L'Accoglienza*. In: *Assisi dal Medioevo all'età moderna*. Accademia Properziana del Subasio, X. N. 1 (marzo 2002). 19–21.
- 19 Ez a nyolc kórház a következő: Santo Stefano, San Gregorio, Santa Chiara, San Lorenzo, San Pietro, San Rufino, San Francesco and Sant'Antonio. GASPARINI, G. Sandre: *I luoghi della pietà laicale: ospedali e confraternite*. In: *Assisi anno 1300*. Szerk. Stefano BRUFANI – Enrico MENESTÒ, Assisi, 2002, 165.
- 20 TODINI–ZANARDI, 1980, n. 13, 16–18, 21, 24–27. Domenico Brizi a Szent Katalin konfraternitás számára már korábban is dolgozott. 1879-ben ő kon-

- zerválta a konfraternitáshoz tartozó *Oratorio dei Pellegrini* falképeit. Archivio del Sacro Convento, Fondo Vescovile, ms. s.s.cc. 242rv.
- 21 TODINI–ZANARDI, 1980, n. 16, 24, 25.
- 22 Konzultáció Boskovits Miklóssal 2006 májusában.
- 23 A fotográfus Paolo Lunghi életéről eddig ismert dokumentumokat Marco MOZZO dolgozta fel: *Storia della fotografia ad Assisi: immagini e protagonisti tra otto e novecento. Atti Accademia Properziana del Subasio*. VII. (10.) Assisi, 2005. 235–285. Rendkívül érdekes személyiségről árulkodik, hogy Paolo Lunghi nyilvánvalóan tisztában volt Assisi művészeti értékeinek európai művészettörténeti jelentőségével, ugyanakkor szorgalmasan kereste a lehetőséget, hogy hogyan tudna minél többet belőlük értékesíteni a műpiacon: „*far conoscere al Mondo Artistico ed intelligente testimonianza della passata grandezza della nostra Assisi, che ha buon diritto occupa uno dei primari posti tra le antiche ed artistiche Città dell’Umbria.*” Paolo Lunghi levele Assisiből, 1881 december 12-én. A levelet Marco MOZZO közli, 2005. 283.
- 24 A vásárlást igazoló számlákat a múzeum Irattára őrzi: Számlák, 1894 augusztus 21,
- 25 Szépművészeti Múzeum, Irattár, Számlák 1895 július 26. (89. sz.)
- 26 Szépművészeti Múzeum, Irattár, 246/95.; ltsz. 1299, 215x175 cm; ltsz. 1301, 100x90 cm; ltsz. 1300, 200x180 cm.
- 27 Ltsz. 1302, 148x153 cm.
- 28 MOZZO, 2005. 283.
- 29 A *Confraternita di Santo Stefano* alapításával kapcsolatban fenmaradt egy adat 1324-ből, ez azonban valószínűleg egy “újraalapítása” annak a testvérületnek, amely már jóval korábban létezett. BRUFANI, Stefano: *La fraternita dei disciplinati di S. Stefano*. In: *Le fraternite medievali di Assisi linee storiche e testi statutar*. Szerk. Ugolino NICOLINI–Enrico MENESTÒ–Francesco SANTUCCI. Assisi, 1989, 45–86.
- 30 CRISTOFANI, 1902. *libri sei*, 197–198, 203; SANTUCCI, Francesco: *Gli statuti comunali di Assisi del 1469. Dalla corporazione dei Calzolari alla Confraternita di S.Crispino, Accademia Properziana del Subasio – Assisi*. XII – N.1. marzo 2004; PEDETTA, Proietti L.: *Le confraternite di Assisi tra riforma e decline (secc. XVI–XVIII)*. Assisi, 1998.

Some Detached Frescoes from Assisi in the Collection of the Budapest Museum of Fine Arts

The collection of Italian frescoes in the Museum of Fine Arts in Budapest is one of the richest among European museums. The backbone of the collection was established in the 1890s by Károly Pulszky, the director of the museum at the time. Pulszky bought a large number of wall-paintings in Perugia and Assisi, in seemingly bad condition and heavily overpainted, which after the restoration turned out to be excellent works of art.

In 1893 Pulszky bought the fragmentary *Crucifixion* and a bust of the *Blessing Christ*, which originally belonged to the same series of Umbrian wall paintings. Both frescoes once decorated the facade of the *Osedale di Santa Caterina* in Assisi as shown in the delivery documents. The *Crucifixion*, dating back to the 1340s, is a noteworthy example of local painting in the generation of Puccio Capanna, whereas the *Blessing Christ* was painted during the second half of the Trecento.

On 26 July 1895, Károly Pulszky made another purchase of 14 paintings, mostly frescoes. Three frescoes of the lot were detached from the walls of the medieval buildings of the *ex-Confraternita di San Crispino*. Documents of the purchase undoubtedly proved that the paintings were *Saint Bartholomew*, *Stigmatization of Saint Francis of Assisi* and *Saint Giles Protecting the Doe from the King’s Hunters*, now in the Budapest Museum of Fine Arts.